

Mgr inż. Andrzej Ruszewski
Politechnika Białostocka, Wydział Elektryczny
Katedra Automatyki i Elektroniki

D-STABILIZACJA UKŁADÓW REGULACJI Z OPÓŹNIENIEM

W pracy rozpatrzono problem D-stabilności układu regulacji automatycznej z regulatorem PI i liniowym obiektem pierwszego rzędu z opóźnieniem. Układ liniowy jest D-stabilny, gdy wszystkie jego bieguny leżą w zadanym obszarze D na płaszczyźnie zespolonej. Podano komputerowe metody, które pozwalają na bezpośrednie wyznaczenie obszaru D-stabilności rozpatrywanego układu na płaszczyznach parametrów regulatora i obiektu. Proponowane metody bazują na klasycznej metodzie podziału D przestrzeni współczynników quasi-wielomianów charakterystycznych.

D-STABILIZATION OF CONTROL SYSTEMS WITH TIME DELAY

The paper analysis the D-stability problem of a first-order plant with time delay using the PI controller. We apply the D-decomposition method to determine the D-stability region in parameter space.

1. WSTĘP

W przemysłowych układach automatyki bardzo często model matematyczny jednowymiarowego obiektu przedstawia się w postaci układu pierwszego rzędu z opóźnieniem czasowym (np. [9]). Model ten jest wykorzystywany do doboru nastaw regulatorów typu PID lub PI.

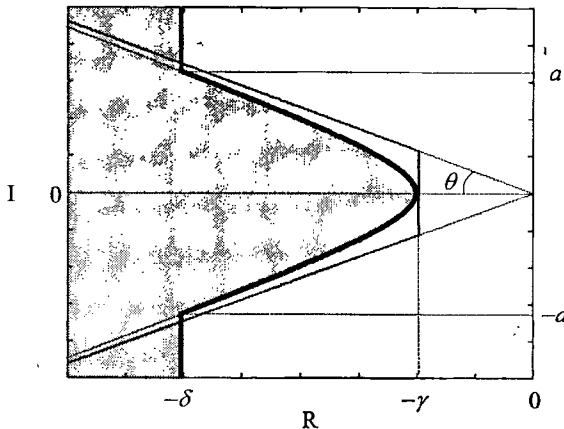
Układ liniowy stacjonarny jest D -stabilny, jeżeli wszystkie jego bieguny (zera wielomianu charakterystycznego) leżą w zadanym otwartym obszarze D na płaszczyźnie zmiennej zespolonej. Przypadkiem szczególnym D -stabilności jest stabilność asymptotyczna układów ciągłych (D jest otwartą lewą półpłaszczyzną). Problemowi asymptotycznej stabilności układu regulacji automatycznej złożonego z obiektu pierwszego rzędu z opóźnieniem i szeregowego regulatora typu PID czy PI jest poświęconych wiele prac (np. [3-8]), w których stosuje się różne metody (w tym analityczne i komputerowe) badania stabilności. W pracy [3] podano komputerowe metody wyznaczania obszarów asymptotycznej stabilności na płaszczyznach parametrów rozpatrywanych regulatorów oraz obiektu. W pracy [10] rozpatrzono jeden z przypadków szczególnych D -stabilności, gdzie obszar D był przesuniętą otwartą lewą półpłaszczyzną.

Położenie zer wielomianu charakterystycznego, a w przypadku układów z opóźnieniami zer quasi-wielomianu charakterystycznego, na płaszczyźnie zespolonej jest ściśle związane z jakością regulacji. Zera wielomianu charakterystycznego są funkcjami parametrów układu. Dlatego też wyznaczenie obszarów D -stabilności układu regulacji automa-

tycznej w przestrzeni parametrów regulatora i obiektu jest ważnym zagadnieniem ze względu na rozważania teoretyczne i zastosowania praktyczne.

W pracy zostanie przeanalizowany problem D -stabilności układów regulacji z opóźnieniem dla obszaru D przedstawionego na rysunku 1, brzeg obszaru zaznaczono linią ciągłą pogrubioną. Prezentowana na rysunku hiperbola jest stosowana do aproksymacji brzegu obszaru, jakim jest odcięty sektor (linia ciągła) [1]. Ze względu na specyfikę rozkładu zer quasi-wielomianu, brzeg rozpatrywanego obszaru D dla $\text{Re } s < -\delta$, $\delta > 0$ i $\text{Im } s > |a|$ przyjęto w postaci linii prostej równoległej do osi urojonej. Rozpatrywane w pracy układy regulacji automatycznej są układami typu opóźnionego [2], których quasi-wielomian charakterystyczny ma nieskończenie wiele zer w przypadku ogólnym. Części rzeczywiste zer asymptotycznych (zer o dużych wartościach bezwzględnych) dążą do minus nieskończoności przy $|s| \rightarrow \infty$, tzn. przy wartościach bezwzględnych tych zer dążących do nieskończoności. Z tego względu nie istnieje kąt $\theta < \pi/2$, dla którego wszystkie zera quasi-wielomianu znajdowałyby się w otwartym sektorze hiperbolicznym.

W pracy zostaną podane komputerowe metody, które pozwalają na bezpośrednie wyznaczenie obszaru D -stabilności rozpatrywanego układu na płaszczyźnie parametrów regulatora PI i obiektu pierwszego rzędu z opóźnieniem. Wykorzystana zostanie klasyczna metoda podziału D [2] oraz podejście zastosowane w pracach [3, 10].

Rys. 1. Rozpatrywany obszar D

2. UKŁAD REGULACJI Z OBIEKTEM INERCYJNYM Z OPÓŹNIENIEM

Otrzymane w wyniku doświadczeń charakterystyki skokowe obiektów przemysłowych stosuje się do wyznaczenia modelu w postaci transmitancji operatorowej. Bardzo często model ten przedstawia się jako człon inercyjny pierwszego rzędu z opóźnieniem czasowym. Transmitancja zastępcza obiektu ma postać

$$G(s) = \frac{Ke^{-sh}}{1+sT}, \quad h \geq 0, \quad K > 0, \quad (1)$$

gdzie K , T , h są zastępczymi parametrami obiektu.

Weźmy pod uwagę układ regulacji automatycznej o schemacie blokowym pokazanym na rysunku 2, w którym obiekt (1) jest sterowany regulatorem typu PI o transmitancji

$$C(s) = k_p + \frac{k_i}{s}. \quad (2)$$

Rozpatrywany układ regulacji automatycznej jest asymptotycznie stabilny wtedy i tylko wtedy, gdy jego quasi-wielomian charakterystyczny

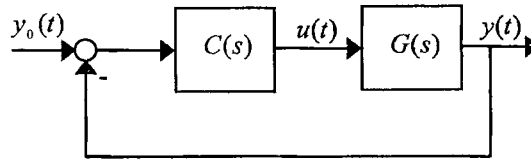
$$w(s, \exp(-sh)) = (k_p s + k_i)K \exp(-sh) + s(1+sT) \quad (3)$$

jest asymptotycznie stabilny, tzn. wszystkie jego zera mają ujemne części rzeczywiste.

Mnożąc quasi-wielomian (3) przez $\exp(sh)$ otrzymamy nowy quasi-wielomian o postaci

$$w(s, \exp(sh)) = (k_p s + k_i)K + s(1+sT) \exp(sh), \quad (4)$$

który ma te same zera co quasi-wielomian (3).

Rys. 2. Układ regulacji automatycznej.

Quasi-wielomian jest D -stabilny wtedy i tylko wtedy, gdy wszystkie jego zera leżą na płaszczyźnie zmiennej zespolonej w zadanym obszarze D . Zera dominujące quasi-wielomianu leżące w pobliżu osi urojonej mają zasadniczy wpływ na proces przejściowy i kryteria jakości z nim związane. Z tego powodu będziemy poszukiwać obszarów D -stabilności w przestrzeni parametrów regulatora i obiektu, dla których zera dominujące quasi-wielomianu (4) leżą w obszarze ograniczonym hiperbolą o opisie parametrycznym

$$s = -\gamma(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega), \quad \omega \in \Omega. \quad (5)$$

Stosując w quasi-wielomianie (4) podstawienie $z = sh$ po przekształceniach otrzymamy quasi-wielomian

$$w(z, \exp(z)) = zX + Y + (pz^2 + z) \exp(z), \quad (6)$$

gdzie $X = Kk_p$, $Y = Kk_i h$, $p = T/h$.

W dalszych rozważaniach przyjmiemy unormowany względem h opis hiperboli (5), o postaci

$$z = -\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega), \quad \omega \in \Omega, \quad (7)$$

gdzie $\tilde{\gamma} = \gamma h$.

Problem asymptotycznej stabilności quasi-wielomianu (6) analizowany był w pracy [3]. D -stabilność quasi-wielomianu (6) w przypadku, gdy obszar D był przesuniętą otwartą lewą półpłaszczyzną rozpatrzono w pracy [10].

Stosując metodę podziału D płaszczyznę (X, Y) dzielimy granicami D -podziału na skończoną liczbę obszarów $D(k)$. Dowolny punkt w $D(k)$ odpowiada takim wartościom X i Y , dla których quasi-wielomian (6) ma dokładnie k zer poza obszarem ograniczonym hiperbolą (7), czyli quasi-wielomian (4) ma dokładnie k zer poza obszarem ograniczonym hiperbolą (5). Obszar $D(0)$ o ile istnieje, jest obszarem, dla którego quasi-wielomianu (6) nie ma zer poza rozpatrywanym obszarem. Granice podziału D dzielimy na granice zer rzeczywistych oraz granice zer zespolonych. Dowolnemu punktowi na granicy zer rzeczywistych odpowiada quasi-wielomian (6), który ma zero $z = -\tilde{\gamma}$. Na płaszczyźnie (X, Y) granicą zer rzeczywistych quasi-wielomianu (6) jest linia o opisie parametrycznym

$$Y = -\tilde{\gamma}(-X + p\tilde{\gamma} \exp(-\tilde{\gamma}) - \exp(-\tilde{\gamma})). \quad (8)$$

Granica zer zespolonych odpowiada takim wartościom X i Y , dla których quasi-wielomian (6) ma zera zespolone sprzężone na brzegu obszaru. Granicę zer zespolonych wyznacza się rozwiązując względem X i Y równanie

$$w(-\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega), \exp(-\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega))) = 0. \quad (9)$$

Otrzymuje się je przyrównując do zera quasi-wielomian (6) przy $z = -\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega)$. Równanie zespolone (9) można napisać w postaci układu dwóch równań rzeczywistych

$$\operatorname{Re}(w(-\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega), \exp(-\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega)))) = 0, \quad (10)$$

$$\operatorname{Im}(w(-\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega), \exp(-\tilde{\gamma}(\cosh \omega - j \tan \theta \sinh \omega)))) = 0. \quad (10a)$$

Rozwiązując równania (10) i (10a) względem X i Y odpowiednio otrzymamy

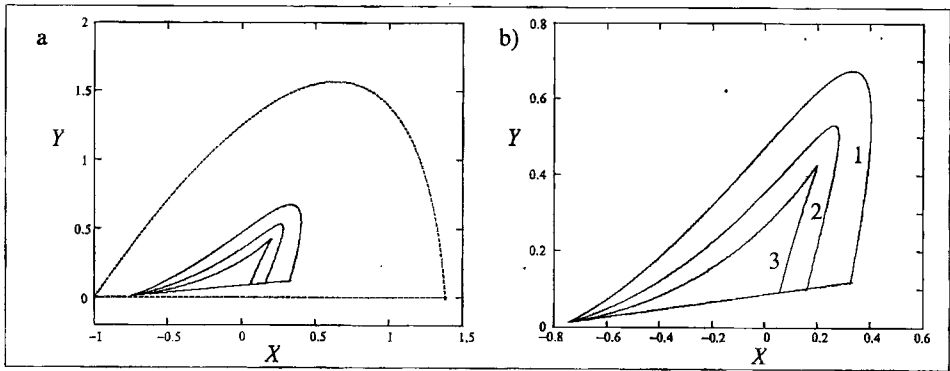
$$X = \left(\left((-\gamma p + \exp(\omega) + \exp(3\omega) - \gamma p \exp(4\omega)) \frac{\cot(\theta)}{\exp(2\omega) - 1} + \frac{\gamma p \tan(\theta)(1 - \exp(2\omega))}{2(\cos(\theta)^2 - 1)} \right) \sin(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) + \right. \\ \left. + (\gamma p - \exp(\omega) + \gamma p \exp(2\omega)) \cos(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) \right) \exp\left(-\omega - \frac{1}{2} \gamma \exp(\omega) - \frac{1}{2} \gamma \exp(-\omega)\right), \quad (11)$$

$$Y = \left(\left(\frac{(2\gamma \exp(3\omega) - \gamma^2 p(\exp(2\omega) + \exp(4\omega))) \cot(\theta)}{\exp(2\omega) - 1} + \frac{\gamma(2 \exp(3\omega) - 2 \exp(\omega) - \gamma p \exp(4\omega) + \gamma p)}{4 \sin(\theta) \cos(\theta)} \right) \sin(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) + \right. \\ \left. + \left(\frac{\gamma^2 p(\exp(4\omega) - 2 \exp(2\omega) + 1)}{4 \cos(\theta)^2} + \gamma^2 p \exp(2\omega) \right) \cos(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) \right) \exp\left(-2\omega - \frac{1}{2} \gamma \exp(\omega) - \frac{1}{2} \gamma \exp(-\omega)\right). \quad (11a)$$

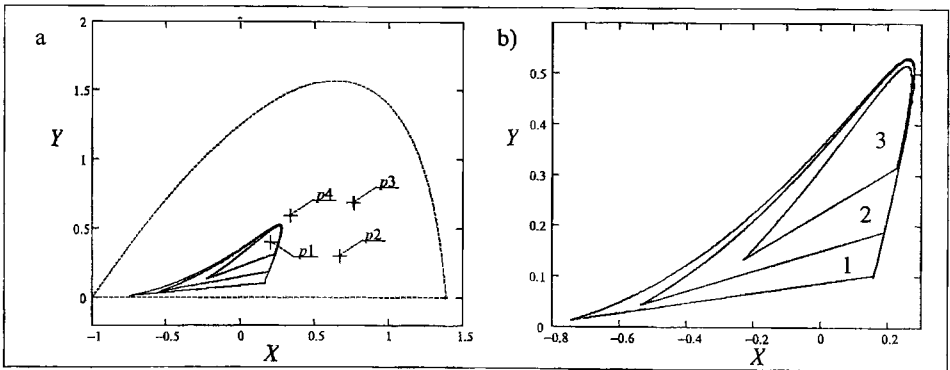
Linia krzywa o opisie (11), (11a) wyznaczona przy zadanych wartościach p , θ i $\tilde{\gamma} = \gamma h$, w funkcji parametru $\omega \in \Omega$, określa na płaszczyźnie (X, Y) granicę zer zespolonych quasi-wielomianu (6). Obszar, w którym quasi-wielomian (6) nie ma zer

poza obszarem ograniczonym hiperbolą (7) ($D(0)$) leży pomiędzy granicą zer zespolonych i granicą zer rzeczywistych.

Obszary D -stabilności (obszar D jak na rys. 1) oraz asymptotycznej stabilności quasi-wielomianu (6) (rozpatrywanego układu regulacji automatycznej z obiektem (1) i regulatorem PI) są pokazane na rysunkach 3 i 4. Rysunek 3 przedstawia obszary D -stabilności wyznaczone dla kilku wartości parametru θ przy określonych wartościach p i $\tilde{\gamma}$. Na rysunku 3a linią przerywaną zaznaczono granice zer rzeczywistych ($Y = 0$) i zer zespolonych stabilności asymptotycznej quasi-wielomianu (6). Rysunek 3b przedstawia obszary położone wewnątrz obszaru asymptotycznej stabilności. Widzimy, że zmniejszanie wartości θ przy zadanych p i $\tilde{\gamma}$ powoduje mniejszy zakres X, Y (tj. k_p, k_i). Na rysunku 4 przedstawiono obszary D -stabilności wyznaczone dla kilku wartości parametru $\tilde{\gamma}$ przy określonych wartościach p i θ . Z rysunku wynika, że wzrost $\tilde{\gamma}$ powoduje mniejszy zakres X, Y .

Rys. 3. Obszary D -stabilności quasi-wielomianu (6) wyznaczone dla $p = T/h = 0.4$, $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.1$ oraz $\theta = \pi/3$ - obszar 1, $\theta = \pi/4$ - obszar 2, $\theta = \pi/9$ - obszar 3

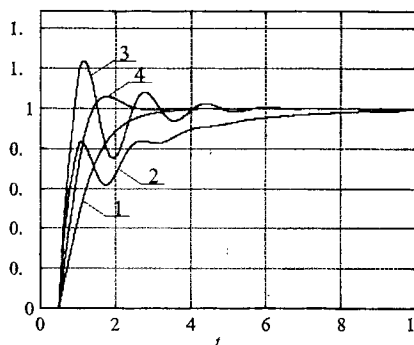

Rys. 4. Obszary D -stabilności quasi-wielomianu (6) wyznaczone dla $p = T/h = 0.4$, $\theta = \pi/4$ oraz $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.1$ - obszar 1, $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.2$ - obszar 2, $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.4$ - obszar 3

Przykład 1. [7]

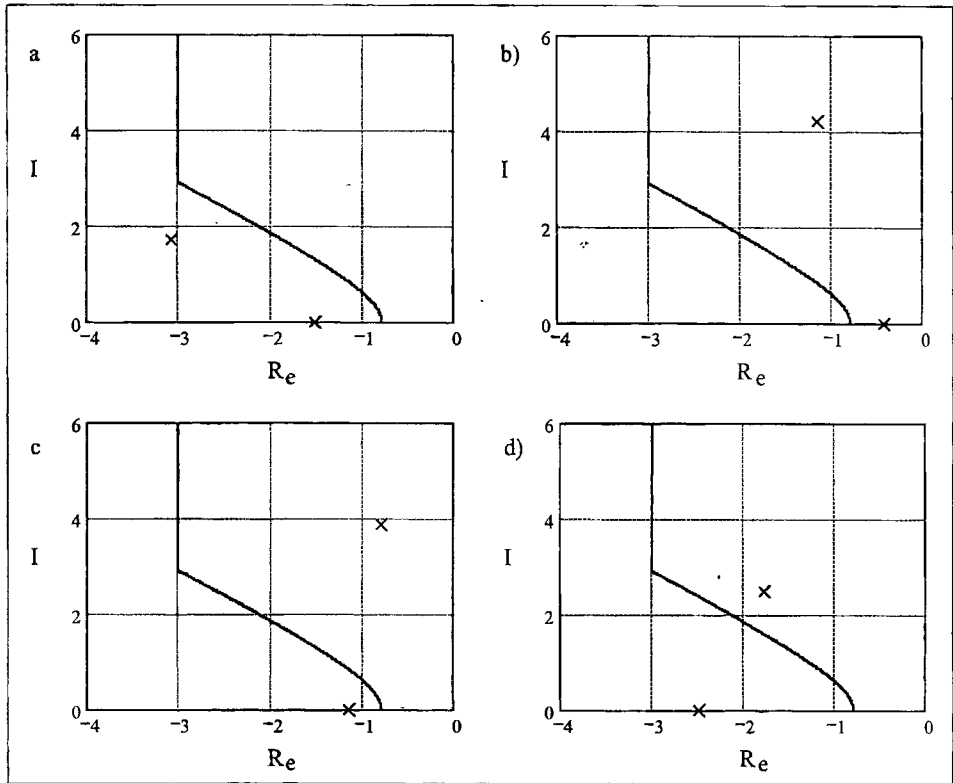
Rozpatrzmy układ automatycznej regulacji temperatury w reaktorze nuklearnym. Schemat blokowy tego układu jest pokazany rysunku 2, gdzie $y(t)$ jest temperaturą wody chłodzącej reaktor, dopływającej do wytwornicy pary wodnej, $y_0(t)$ jest zadaną temperaturą wody chłodzącej, zaś $u(t)$ jest sygnałem sterującym położeniem prętów grafitowych w reaktorze. Zastępcza transmitancja operatorowa reaktora nuklearnego ma postać (1), przy czym $K=1$, $h=0.5$, $T=0.2$.

W rozpatrywanym układzie $p = T/h = 0.4$. Obszary D -stabilności są pokazane na rysunkach 3 i 4. Zakładając określone wartości parametrów θ i $\tilde{\gamma}$ np. $\theta = \pi/4$ i $\tilde{\gamma} = 0.4$ (obszar 3 na rys. 4b) wybieramy dowolny punkt leżący wewnątrz tego obszaru, np. o współrzędnych $X=0.2$, $Y=0.4$. Otrzymamy $Kk_p=0.2$, $Kk_i h=0.4$. Obliczając z powyższych zależności wartości parametrów regulatora PI, otrzymamy $k_p=0.2$, $k_i=0.8$, dla których quasi-wielomian (6) ma zera leżące w zadanym obszarze D . Odpowiedź skokowa dla obliczonych nastaw regulatora jest pokazana na rysunku 5 – krzywa 1. Na rysunku tym krzywa 2 przedstawia odpowiedź układu dla parametrów wyznaczonych metodą Zieglera-Nicholsa, krzywa 3 odpowiedź układu dla nastaw otrzymanych z minimalizacji wskaźnika całkowitego J_2 [7], zaś krzywa 4 odpowiedź układu dla nastaw obliczonych według kryterium optymalnego modułu w sposób opisany w [5]. Na rysunku 4a oznaczono punkty odpowiadające wyznaczonym nastawom.

Rys. 5. Odpowiedzi skokowe układu regulacji z przykładu 1: krzywa 1 - $k_p=0.2$, $k_i=0.8$; krzywa 2 - $k_p=0.66$, $k_i=0.6$; krzywa 3 - $k_p=0.76$, $k_i=1.38$, krzywa 4 - $k_p=0.33$, $k_i=1.19$

Brzeg obszaru D oraz dominujące zera quasi-wielomianu (4) dla czterech rozważanych powyżej przypadków są pokazane na rysunku 6. Granica zer zespolonych dla $\theta = \pi/4$ i $\tilde{\gamma} = 0.4$ została wyznaczona dla $\omega \in \Omega \in (0, 1.996)$ (obszar 3 na rys. 4). Na rysunku 6 pokazano zera rzeczywiste i zera o dodatniej części urojonej. Zera o ujemnej części urojonej leżą symetrycznie względem osi rzeczywistej. Zera zostały wyznaczone numerycznie metodą iteracyjną. Z rysunku 6 wynika, że tylko w pierwszym przypadku zera quasi-wielomianu (3) całkowicie leżą w zadanym obszarze D .

Rys. 6. Brzeg obszaru D oraz zera dominujące quasi-wielomianu (3): a) $k_p=0.2, k_i=0.8$; b) $k_p=0.66, k_i=0.6$; c) $k_p=0.76, k_i=1.38$; d) $k_p=0.33, k_i=1.19$

3. UKŁAD REGULACJI Z OBIETEM CAŁKUJĄCYM Z OPÓŹNIENIEM

Wyznaczoną doświadczalnie charakterystykę obiektu astatycznego aproksymuje się za pomocą członu całkującego z opóźnieniem. Transmitancja zastępcza obiektu ma postać

$$G(s) = \frac{Ke^{-sh}}{s}, \quad h \geq 0, \quad K > 0. \quad (12)$$

Quasi-wielomian charakterystyczny układu regulacji automatycznej o schemacie blokowym pokazanym na rysunku 1, złożony z liniowego obiektu o transmitancji operatorowej (12) i szeregowego regulatora typu PI o transmitancji operatorowej (2) ma postać

$$w(s, \exp(-sh)) = (k_p s + k_i)K \exp(-sh) + s^2. \quad (13)$$

Mnożąc quasi-wielomian (12) przez $\exp(sh)$ otrzymamy quasi-wielomian o postaci

$$w(s, \exp(sh)) = (k_p s + k_i)K + s^2 \exp(sh). \quad (14)$$

Stosując w quasi-wielomianie (14) podstawienie $z = sh$ po przekształceniach otrzymamy quasi-wielomian

$$w(z, \exp(z)) = a_0 + za_1 + z^2 \exp(z), \quad (15)$$

gdzie $a_1 = Kk_p h$, $a_0 = Kk_i h^2$.

Na płaszczyźnie (a_1, a_0) granicą zer rzeczywistych jest linia o opisie parametrycznym

$$a_0 = \tilde{\gamma} a_1 - \tilde{\gamma}^2 \exp(-\tilde{\gamma}). \quad (16)$$

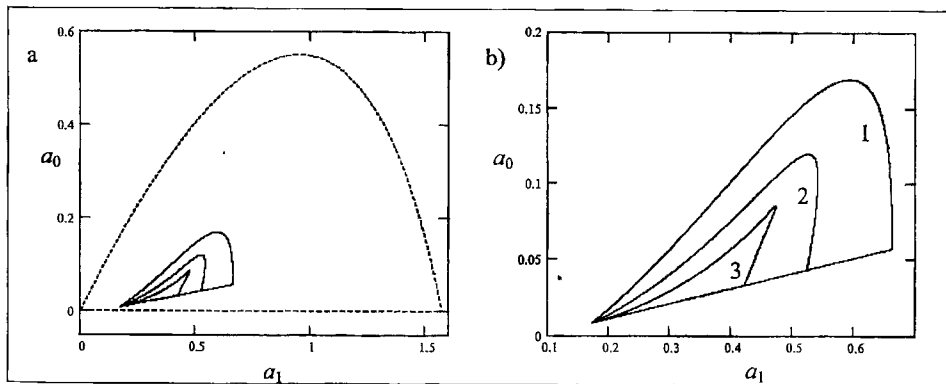
Natomiast granica zer zespolonych quasi-wielomianu (15) ma opis parametryczny

$$a_1 = -\frac{1}{2} \gamma \left(\frac{2 \exp(2\omega) - 1 + 2 \cos(\theta)^2 - \exp(4\omega) + 2 \exp(4\omega) \cos(\theta)^2}{\cos(\theta) \sin(\theta) (\exp(2\omega) - 1)} \sin(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) + \right. \\ \left. - (2 \exp(2\omega) + 2) \cos(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) \exp\left(\frac{-1}{2} \gamma \exp(\omega) - \frac{1}{2} \gamma \exp(-\omega) - \omega\right) \right), \quad (17)$$

$$a_0 = -\frac{1}{4} \gamma^2 \left(\frac{1 - \exp(2\omega) + 4 \cos(\theta)^2 \exp(2\omega) - \exp(4\omega) + 4 \cos(\theta)^2 \exp(4\omega) + \exp(6\omega)}{\sin(\theta) \cos(\theta) (\exp(2\omega) - 1)} \sin(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) + \right. \\ \left. - \frac{1 + \exp(4\omega) - 2 \exp(2\omega) + 4 \cos(\theta)^2 \exp(2\omega)}{\cos(\theta)^2} \cos(\gamma \tan(\theta) \sinh(\omega)) \right) \exp\left(\frac{-1}{2} \gamma \exp(\omega) - \frac{1}{2} \gamma \exp(-\omega) - 2\omega\right). \quad (17a)$$

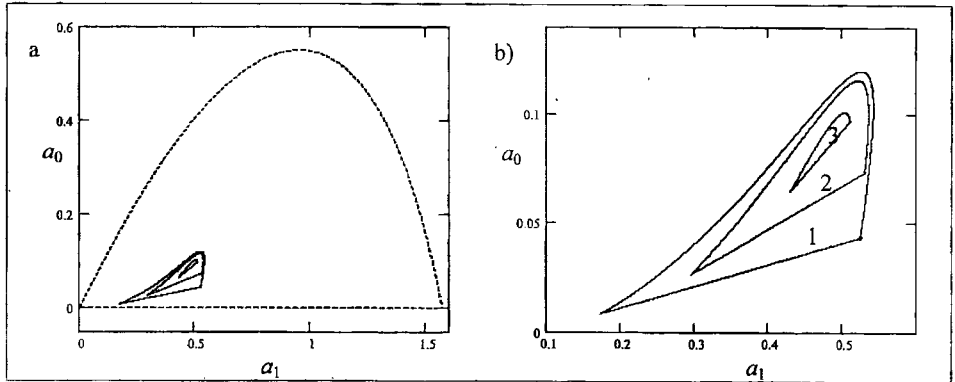
Granica zer rzeczywistych (16) oraz granica zer zespolonych o opisie parametrycznym (17), którą wyznacza się w funkcji parametru ω , określają na płaszczyźnie (a_1, a_0) przy zadanym $\tilde{\gamma} = \gamma h$ i θ obszar D -stabilności quasi-wielomianu (15) (rozpatrywanego układu regulacji automatycznej z obiektem (12) i regulatorem typu PI).

Obszary D -stabilności oraz asymptotycznej stabilności quasi-wielomianu (15) są pokazane na rysunkach 7 i 8. Rysunek 7 przedstawia obszary D -stabilności wyznaczone dla kilku wartości parametru θ przy określonym $\tilde{\gamma}$. Linia przerywana zaznacza granice zer rzeczywistych i zer zespolonych stabilności asymptotycznej quasi-wielomianu (15). Na rysunku 8 pokazano obszary D -stabilności wyznaczone dla kilku wartości parametru $\tilde{\gamma}$ przy ustalonym θ .

Rys. 7. Obszary D -stabilności quasi-wielomianu (15) wyznaczone dla $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.1$ oraz $\theta = \pi/3$ - obszar 1, $\theta = \pi/4$ - obszar 2, $\theta = \pi/9$ - obszar 3

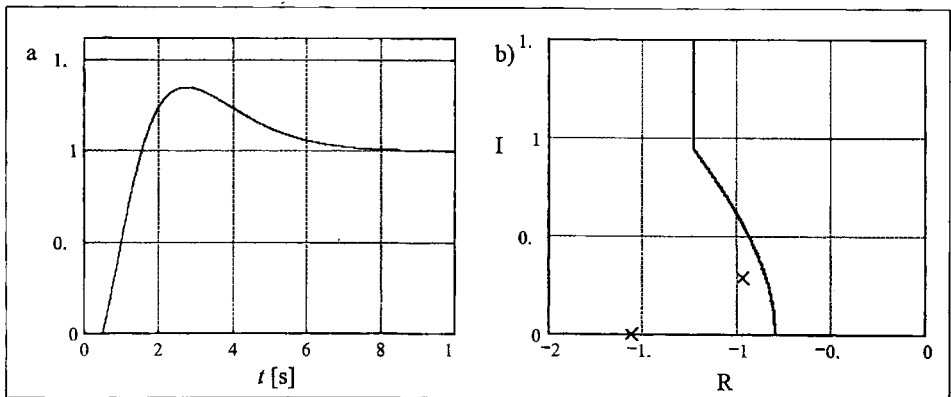
Rys. 8. Obszary D -stabilności quasi-wielomianu (15) wyznaczone dla $\theta = \pi/4$ oraz $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.1$ - obszar 1, $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.2$ - obszar 2, $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.4$ - obszar 3

Przykład 2.

Należy wyznaczyć wartości parametrów regulatora PI, dla których rozpatrywany układ regulacji automatycznej z obiektem (12), przy $K=1, h=0.5$, jest D -stabilny dla określonych $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.4$ i $\theta = \pi/4$.

Obszar D -stabilności rozpatrywanego układu przy zadanych $\tilde{\gamma}$ i θ jest pokazany na rysunku 8b (obszar 3). Dowolny punkt leżący wewnątrz tego obszaru określa parametry regulatora PI zapewniające D -stabilność. Przyjmijmy np. $a_1 = Kk_p h = 0.5k_p = 0.46$, wtedy $k_p = 0.92$. Z rys. 8b, przy $a_1 = 0.46$ wynika, że $0.0767 < a_0 < 0.0829$, przy czym wartości te zostały odczytane z ekranu monitora z dokładnością do czterech miejsc po przecinku. Ponieważ $a_0 = Kk_i h^2 = 0.25k_i$, rozpatrywany układ regulacji automatycznej jest D -stabilny dla dowolnego $k_i \in (0.307, 0.332)$, przy $k_p = 0.92$, $\tilde{\gamma} = \gamma h = 0.4$ i $\theta = \pi/4$.

Odpowiedź skokowa układu regulacji dla $k_p = 0.92$, $k_i = 0.32$ jest pokazana na rysunku 9a. Brzeg obszaru D , opisany wzorem (5) przy $\omega \in (0, 0.995)$, oraz zera quasi-wielomianu (13), leżące w pobliżu osi urojonej, są pokazane na rysunku 9b.

Rys. 9. Układ regulacji z przykładu 2: a) odpowiedź skokowa układu dla $k_p = 0.92$, $k_i = 0.32$; b) brzeg obszaru D oraz zera dominujące quasi-wielomianu (13)

4. UWAGI KOŃCOWE

Praca jest poświęcona problemowi D -stabilizacji za pomocą regulatora PI dynamicznych układów liniowych stacjonarnych pierwszego rzędu z opóźnieniem. Wykorzystując metodę podziału D podano komputerową metodę wyznaczania obszarów D -stabilności na płaszczyznach parametrów rozpatrywanego regulatora oraz obiektu. Na bazie proponowanej metody można opracować programy komputerowe do wyznaczania wartości parametrów regulatora PI D -stabilizującego rozpatrywane obiekty z opóźnieniem. Do wyznaczenia obszarów D -stabilności rozpatrywanych układów regulacji automatycznej wykorzystano programy komputerowe opracowane w środowisku systemu MATLAB i MATHCAD. Rozważania zilustrowano przykładami liczbowymi. Proponowane w niniejszej pracy podejście może być uogólnione na modele wyższych rzędów obiektów regulacji.

Pracę wykonano w ramach pracy własnej finansowanej przez Komitet Badań Naukowych.

LITERATURA

1. Busłowicz M., Stabilność układów liniowych stacjonarnych o niepewnych parametrach. Dział Wydawnictw i Poligrafii Politechniki Białostockiej, Seria Rozprawy Naukowe Nr. 48, Białystok, 1997.
2. Busłowicz M., *Odporna stabilność układów dynamicznych liniowych stacjonarnych z opóźnieniami*. Seria: Mon. Komitetu Automatyki i Robotyki PAN, Tom 1, Dział Wydawnictw i Poligrafii Politechniki Białostockiej, Warszawa-Białystok, 2000.
3. Busłowicz M., Ruszewski A., *Stabilizacja za pomocą regulatorów PI liniowych układów pierwszego rzędu z opóźnieniem*. Mat. XIV Krajowej Konferencji Automatyki, Tom 1, str. 89-94, Zielona Góra, 2002.
4. Datta A., Ho M.-T., Bhattacharyya S. P., *Structure and Synthesis of PID Controllers*. Springer-Verlag, London, 2000.
5. Górecki H., *Analiza i synteza układów regulacji z opóźnieniem*. WNT, Warszawa, 1971.
6. Górecki H., Fuksa S., Grabowski P., Korytowski A., *Analysis and Synthesis of Time Delay Systems*. PWN-J. Wiley, Warszawa Chichester, 1989.
7. Górecki H., Korytkowski A., *Advances in Optimization and Stability Analysis of Dynamical Systems*. Wydawnictwo AGH, Kraków, 1993.
8. Guillermo J. S., Datta A., Bhattacharyya S. P., PI stabilization of first-order systems with time delay. *Automatica*, 2001, Vol. 37, pp. 2025-2031.
9. Niederliński A., *Systemy komputerowe automatyki przemysłowej*. T. 2. WNT, Warszawa 1985.
10. Ruszewski A., *Stabilność układu regulacji automatycznej z regulatorami PI i liniowymi obiektami pierwszego rzędu z opóźnieniem*. Mat. V Ogólnopolskich Warsztatów Doktoranckich, s. 320-325, Istebna 2003.